

JOURNAL of SOCIAL and HUMANITIES SCIENCES RESEARCH (JSHSR)

Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi

Received/Makale Geliş 26.04.2021
Published /Yayınlanma 30.06.2021
Article Type/Makale Türü Research Article

Citation/Alıntı: Ar, E.Z. & Akbulut, C. (2021). Müzik prodüksiyonu tarihi üzerine genel bir bakış. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 8(71), 1526-1534.
<http://dx.doi.org/10.26450/jshsr.2520>

Erkan Zeki AR

<https://orcid.org/0000-0002-0067-1643>

Yıldız Teknik Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, Müzik ve Sahne Sanatları, İstanbul / TÜRKİYE

Doç. Dr. Ceylan AKBULUT

<https://orcid.org/0000-0001-5108-7386>

Yıldız Teknik Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, Müzik ve Sahne Sanatları, İstanbul / TÜRKİYE

MÜZİK PRODÜKSİYONU TARİHİ ÜZERİNE GENEL BİR BAKIŞ

A GENERAL SCOPE OVER THE HISTORY OF MUSIC PRODUCTION

ÖZET

Türkiye’de müzik prodüksiyonunu ve teknolojilerini ilgilendiren çalışmalar, müziğin diğer dallarında yapılan çalışmalara nazaran niceliksel olarak görece az çalışılan alanlardır. Hem bu alandaki gelişmelerin kayda değer bir kısmının yurt dışında oluyor olması hem de bu gelişmelerin genellikle İngilizce olarak literatüre geçiyor olması bu alandaki Türkçe kaynakların varlığının önemini gün geçtikçe artırmaktadır. Bu yüzden bu çalışmada müzik prodüksiyonu tarihine özet bir bakış gerçekleştirilerek ve bununla beraber bazı teknolojik gelişmelerden bahsedilerek kısa bir müzik prodüksiyonu tarihi çalışması yapılmak istenmiştir. Edison’un icadı fonograftan başlayarak müzik prodüksiyonu alanındaki teknolojik gelişmelerden bahsedilmiş ve buna bağlı olarak müzik sektörünün nasıl şekillendiğine de değinilmiştir. Bu süreçte gramofon, flat disc, manyetik bant kayıt cihazı ve dijital kayıt teknoloji alanındaki icatlara da değinilmiştir. Keza mikrofon teknolojilerinin nasıl bir gelişim gösterdiği ve mikrofon teknolojilerinin müzik prodüksiyonu hangi açılardan etkilediği üzerine de çalışılmıştır. Seneler içinde teknolojinin üreticilik, müzisyenlik ve ses mühendisliği mesleklerini nasıl etkilediği ve bu mesleklerdeki insanların ne gibi imkanlarla ve imkansızlıklarla karşılaştığı üzerine de düşünülmüştür. Bunların yanı sıra müzik prodüksiyonundaki teknolojik gelişmelerin sosyo-ekonomik gelişmelere bağlı ne gibi etkileşimlerinin olabileceği üzerine de fikir yürütülmüştür. Tarihsel gelişmelere ek olarak ekonomi politik bir perspektifle sanatsal üretimlere sosyolojik bir bakış gerçekleştirilmiştir. Bunlara ek olarak müzik teknolojilerinin, müzik sektörünün pandemiyle mücadele sürecine nasıl etkileri olabileceği konusuna da değinilmiştir. Sonuç olarak Türkçe literatürde müzik prodüksiyonu ve teknolojileri üzerine pek kaynak olmaması göz önünde bulundurularak, bu alandaki boşluğu nispeten de olsa doldurma niyetinde bir çalışma yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Müzik prodüksiyonu tarihi, müzik teknolojileri, müzik sektörü, kayıt teknolojileri, ekonomi politik.

ABSTRACT

Because the works in music production and technologies which are written in Turkish are relatively few compared to other essays about the music field, and especially the literature about these fields mostly in English; In this work, the history of music production and some improvements about music technologies are explained briefly for contributing to the Turkish literature about these fields. From the invention of the phonograph by Edison, the inventions and important improvements in the music production history are tried to be explained. In this timeline, this essay covers the improvements in the invention of the gramophone, flat disc, magnetic tape recorder, and so on. On the other hand, the technological improvements in the microphones-record industry and their effects on the music production traditions are covered. Additionally, the effects of technological improvements on producers, audio engineers, and musicians are tried to be examined. And a dispute about the socio-economic aspects of music production; Earnings and loss caused by sociological events which music production sector is affected are tried to be covered as much as possible. Additionally to historical events, this work covers a sociological debate using a political-economical scope. Lastly, this essay covers small ideation about how technological facilities can help to music sector to fight a global pandemic. Considering that there are deficiencies in Turkish literature about music production and technologies, this essay is written in the intention of fill this gap as much as possible.

Keywords: The history of music production, music technologies, music sector, recording technologies, political economy.

Issue/Sayı: 71

Volume/Cilt: 8

jshsr.org

ISSN: 2459-1149

1. GİRİŞ

Bakış açısına bağlı olarak ses ve müzik, insanlık tarihi ile yaşıt olgulardır. Bilim ve sanatla ilgili her alanda olduğu gibi müzik de kayıt altına alınabilmek için birtakım teknolojik ve sosyolojik gelişmeleri beklemek zorunda kalmıştır. Bu noktada müziğin kayıt altına alınmasını ya da gelecek nesillere aktarılabilmesi için elzem olan aksiyonları üç ana başlıkta düşünmenin gerekliliği vuku bulmaktadır. Birincisi müziğin işitsel ve oral yolla aktarılması, ikincisi müziğin herhangi bir notasyon sistemiyle yazı altına alınması, üçüncüsü ise müziğin olduğu gibi bir materyale kayıt edilmesi ve bu materyalden tekrar dinlenebilmesidir.

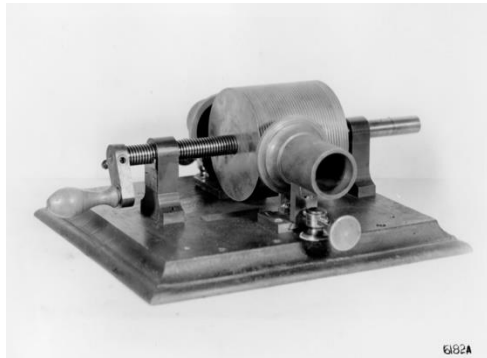
Müzik tarihine şöyle bir üstünkörü baktığımızda yukarıda bahsedilen üç aşamanın hem sırasıyla hem birbiriyle ilişkili bir biçimde gerçekleştiğini görmek çok zor olmayacaktır. Bu çalışmada bu aşamalardan üçüncüsü, kayıt prodüksiyonu ya da daha genel bağlamda müzik prodüksiyonu ile ilgili bilgilere ve fikirlere yer verilecektir. Böyle bir çalışmayı mümkün kılabilmek için müzik prodüksiyonu tarihindeki bazı dönüm noktalarına değinmek gerekecektir. Bu noktalar arasında fonografin ve gramfonun icadı, vinil ve Lp plakların sektöre girişı, bu teknolojik gelişmelerle beraber dünya savaşı gibi bazı sosyolojik ve siyasi olayların müzik sektörüne etkileri, radyo kanallarıyla plak şirketleri arasındaki çekişmeler, manyetik kaset kayıtları, mikrofon teknolojileri ve bunlara benzer diğer gelişmeler yer almaktadır.

Müzik prodüksiyon tarihini teknolojik gelişmelerin yanı sıra sosyo-ekonomik veçheleriyle de incelemek bu çalışmanın bir diğer amacını oluşturmaktadır. Müzik sektörünün özellikle 1999'daki ekonomik hacminin zirveye ulaşması ve takriben bir düşüş periyoduna geçmesi, bunun nedenleri ve gelecekle ilgili projeksiyonlar müzik prodüksiyonu tarihinden ayrı düşünülmemesi gereken unsurlardır. İnternette müzik dinleyebilmek, müzik prodüksiyonu ile ilgili ekipmanların ucuzlaması ve daha erişilebilir hale gelmesi ve buna benzer müzik içi ve dışı her gelişme, günün sonunda müziğin nasıl yapılacağını ve nasıl paylaşılacağını her zaman etkilemiştir. Bu ve yukarıda bahsedilen diğer sebeplere bağlı olarak, bu çalışmada müzik prodüksiyon tarihi, görece inter-disipliner bir bakış açısı ve bilgi birikimiyle incelenmeye ve yorumlanmaya çalışılmıştır.

2. TARİHSEL GELİŞMELER

2.1. Thomas Edison ve Fonografin İcadı

Thomas Edison, 1877'de telefon görüşmelerini kayıt altına alabilmek adına "Tinfoil Phonograph" (Şekil 1.1) adlı bir alet icat etmiştir. Bu alet *tinfoil* yani alüminyum folyo ismini sesi kaydettiği materyal üzerinden almıştır. Tamamen mekanik bir yapıya sahip bu alet, ancak bir operatör yardımıyla kayıt alabiliyordur. Aletin iki yanındaki tekerleklerle aletin ortasındaki bir silindir kendi etrafında döndürülebiliyordur. Bu silindirin üstüne alüminyum folyo bir plak yerleştiriliyor ve bu silindire bakan bir aparatın içindeki diyafram yardımıyla, ses dalgaları alüminyum plağa bir iğne aracılığı ile kaydediliyordur. Bu bilinen en eski kayıt yöntemi tahmin edilebileceği üzerine ziyadesiyle düşük kalite bir kayıt alıyordu. Fakat dönemin şartlarına göre sesi kaydedebilen ve hatta bu kayıt edilmiş sesi "Geri Çalma" (Playback) özelliği olan bir makine devrim niteliğinde olmuştur (National Museum of American History, 2018).

Şekil 1.1 Tinfoil Phonograph (Alüminyum Folyo Fonograf), **Kaynak:** (Rutgers University, 2016), URL1

Edison'un fonografinin ilk versiyonu alüminyuma kayıt aldığı için teknik sıkıntılar yarattığı düşünülebilir. Daha iyi bir malzemeye kayıt alınması kayıt ve geri çalma özelliğini iyileştirecektir. Bu noktada, alüminyum folyo fonografin icadından birkaç sene sonra, 1886 Mayıs ayında, Volta Graphophone şirketi fonografin bir başka versiyonu grafonun patentini alacaktır (Burgess, 2014). Grafon (Şekil 1.4), alüminyum folyo fonografтан farklı olarak; bir çeşit balmumu malzemesi olarak

düşünebileceğimiz ozoserit denilen bir maddeye kayıt alıyordu, ayakla kontrol edilebilecek bir mekanizmaya sahip ve bunlarla beraber daha fazla geri çalma imkanına sahiptir. Fakat Edison'un bu gelişmeye karşı cevabı çok uzun sürmeden gelecektir. Grafonun teknik imkanlarını geliştirerek "Perfected Phonograph" (Mükemmelleştirilmiş Fonograf) olarak adlandırdığı Balmumu Silindirli Fonografi (Şekil 1.3) tanıtır. 1888 Nature dergisinde de hakkında yazılan bu buluşta Edison, alüminyum folyo yerine balmumu silindiri kullanan ve geri çalma imkanları geliştirilmiş, bunlarla beraber de mekanik aksamı daha stabil çalışabilen daha gelişmiş ve kullanışlı bir fonograf modelini kullanıma sunmuştur (Nature, 1888).

Şekil 1.2 Edison'un Fonografıyla Bir Fotoğrafı, **Kaynak:** Library of Congress Prints and Photographs Division, Brady-Handy Photograph Collection, URL 2.

Şekil 1.3 Balmumu Silindirli Fonograf,
Kaynak: URL 3

Şekil 1.4 Grafonun İllüstrasyonu,
Kaynak: URL 4

2.2. Gramofonun İcadı ve Emile Berliner

Emile Berliner, 1888'de gramfon adını verdiği icadını Amerika'da tanıtmıştır. Berliner'in makinesi "Flat Disc" (Şekil 1.5) denilen diskler vasıtasıyla müziği çalıyordu. Günümüzdeki plakların atası olarak kabul edilebilecek bu disklerin oluklarından enformasyonu okuyan bir iğne vasıtasıyla ses dinleyicilere ulaşıyordu. Emile Berliner bu diskleri "kayıtlar" ve bazen "master diskleri" olarak anmıştır. Berliner'in bu adlandırmasının bir önemi de bu disklerin kitlesel üretiminin öncülüğünü yapacak niteliğe sahip olmalarıdır. Edison'un fonografının aksine gramfon, müziğin kitlelere ulaşabilmesi ve bir müzik endüstrisinin oluşabilmesi önemli bir dönüm noktasını temsil etmektedir. Disklerin ses kalitesinin geliştirilmesi zaman alsa da gramfon ve disklerin etkisi müzik endüstrisinde uzun seneler önemini korumuştur (Burgess, 2014).

Şekil 1.5 Berliner Disc 1897, Kaynak: URL 5

2.3. Müzik Prodüksiyonlarının Doğuşu

Müzik tarihinde teknolojiyle beraber müziğe bağlı meslek kollarının da geliştiği ve değiştiği gözlemlenebilir. Teknolojik olarak müziğin kaydedilebilmeye başlanması da beraberinde bu kayıt sürecini organize edecek ya da daha doğrusu yönetecek insanların varlığını gerekli kılmaya başlamıştır. Fakat bu noktada prodüksiyonları günümüzdekinden daha farklı düşünmemizde fayda olacaktır. Günümüzdeki gelişmiş teknoloji sayesinde prodüksiyonlar ve aranjörler stüdyoya bile gitmeden müziğin büyük bir kısmını kaydedebiliyor ve duyurabiliyor. Bunun aksine 19. yy.'ın sonu ve 20. yy.'ın başına karşılık gelen süreçte kayıt teknikleri fonografin ve gramofonun sunduklarından çok da öteye gidebilmiş durumda değildir. Bu da beraberinde müzik prodüksiyonu için hem iyi bir organizasyon hem de iyi bir icra gerektiriyordur. Çünkü günümüzdeki gibi neredeyse sınırsız geri çalma ve yeniden kayıt etme tekniklerinin çok uzağında olan teknolojiden ötürü her girişim yüksek maliyetler doğurabiliyordu.

Bilinen ilk müzik prodüksiyonlarından biri olarak Frederick (Fred) William Gaisberg'i örnek verebiliriz. Gençlik zamanlarında Washington'da John Phillip Sousa ile tanışıp korosunda şarkı söylemiştir. John Yorke AtLee ile Columbia Fonograf Şirketi'nden ödünç aldığı fonograflarla kayıtlar olarak prodüksiyon süreçleri yönetmiştir. Bunlara ek olarak eşlikçilik, kayıtçılık, makinaların operasyonu ve genel anlamıyla müziğin son haline gelişine kadarki tüm aşamalarda orada bulunmuştur (Burgess, 2014). Gaisberg, kendisini asla öyle tanıtmamış olsa da döneminin ilk müzik prodüksiyonlarından biri olarak müzikle ilgili yeni bir meslek kolunun kuruluşuna katkıda bulunmuştur.

2.4. Müzikte “Doğruluk” (Fidelity) Arayışı

Fonografin kayıt mekanizması bir orkestranın beraber çaldığı müziğin duyulmasını sağlasa da müzikle ilgili ayrıntıları ve hacmi tamamıyla yansıtmaktan uzaktır. Bunun sebebi de kayıtların sadece akustik bir boru vasıtasıyla ve belirli bir frekans aralığını kapsayabilecek kapasitede yapılıyor olmasıdır. Erken dönem caz kayıtlarında bu sıkıntı çoklukla vuku bulmuştur, çünkü var olan kayıt teknolojisi bas frekansları yakalamakta güçlük çektiği için bas davullar ve trampetler kayıtlarda sıkıntı çıkartmaktadır. Hatta Original Dixieland Jazz Band'in trombonisti Eddie Edwards bir davulcuya stüdyoda bas davulları ve trampeti kullanmamasını, sadece kayıta karışıklık yaratmayacak zilleri ve benzeri ekipmanları kullanmasını bile söylemiştir (Katz, 2010). Buna ek olarak 1930 yılındaki bir makalesinde besteci R. Raven-Hart stüdyoya bas davulların getirilmemesini salık vermiş, buna ek olarak da trampeti “tamamen kullanışsız” addetmiştir. Bu teknik aksaklıklar 1950'lere kadar müzik prodüksiyonunda var olmuştur (Katz, 2010).

Müzikte doğruluk (Fidelity) arayışının bizi götüreceği en önemli yerlerden biri de mikrofon teknolojileridir. Alexander Graham Bell'in 1876'da patentini aldığı ilk mikrofondan bu yana mikrofon teknolojileri kayda değer bir ilerleme gerçekleştirmiştir. İlk mikrofonlar telefonculuk için kullanıldığı için, cevap verdikleri frekans aralığı insan konuşma sesini hedeflemiştir. İnsanların duyma eşiği ortalama 20–20.000 Hz olarak belirtilirken, insan konuşmalarının yer aldığı standart frekans aralığı 300–3.400 Hz arasında değişmektedir. Tabi ki bu rakamlar kaba taslak olmakla beraber istisnaları göz ardı

eden verilerdir. Mikrofon teknolojilerinin 20–20.000 Hz aralığını kaydedebilecek noktaya gelmesi ise 20 yy.’ın ikinci yarısında mümkün olmuştur.

19 yy.’ın sonlarına doğru üretilen mikrofonlar 380–2.000 Hz aralığının dışına pek çıkmasa da uzun yıllar kullanılmaya devam edilmişlerdir (Eargle, 2012). Müzik prodüksiyonunda daha geniş bir frekans aralığı daha temiz bir şekilde kaydedebilmek için kayıt ve mikrofon teknolojilerinin daha geniş bir frekans aralığı kaydedebilmeye başlaması gerekmiştir. Bu noktada “Condenser” (Kapasitif) mikrofonların da icadı ve 1920’lerin ortasından itibaren elektrik kayıt teknolojilerinin gelişmeye başlamasıyla prodüktörlerin ve müzisyenlerin imkanları daha da iyileşmiştir. Hatta Hochheiser (1992, aktaran Bir, 2019) ve Schmidt Horning’e göre (2013, aktaran Bir, 2019) kapasitif mikrofonlar; stüdyo içerisinde müzisyenlerin daha rahat konumlandırılabilme imkanı ile beraber, oda akustığının kayda daha fazla yansımından ötürü bununla ilgili tetkiklerin de daha hassas yapılması gerekliliğini doğurmuştur.

2.5. Manyetik Kayıt Cihazları

II. Dünya Savaşı sonrasına kadar müzik prodüksiyon endüstrisi fonografin ve o dönemki mikrofon teknolojilerinin izin verdiği ölçüde gelişebilmişti. Müzik prodüksiyonunu teknolojik olarak bir sonraki aşamaya taşıyacak önemli gelişmeler 1940’lardan sonra gerçekleşmiştir. Richard James Burgess’in (2014) kitabında belirttiğine göre müzik prodüksiyonu için II. Dünya Savaşı’ndan sonraki üç önemli teknolojik gelişme; ilk olarak manyetik bant kayıt teknolojisinin icat edilmesi, ikinci olarak “Microgroove LP”nin (Uzunçalar) icadı ve son olarak “Overdubbing” (Bir kaydın üzerine ekstradan kanal veya ses kaydedilme işleminin ismi) imkanlarının gelişmesidir.

Şekil 1.6 AEG Magnetophon Manyetik Bant Kayıt Cihazı, **Kaynak:** URL 6

Manyetik bant kayıtlarının ve “Overdubbing” tekniğinin kullanılabilmesinin önemi, prodüktörlere ve müzisyenlere daha fazla hareket alanının sağlanabilmesinden ileri gelmektedir. Fonograf ve ona bağlı teknolojilerin hakim olduğu zamanlarda müzisyenler, akustik bir borunun önünde konuşularak müziklerini icra etmekteydiler ve bu prodüksiyon için kısıtlayıcı bir durum oluşturmaktaydı. Bunlarla beraber kayıt için tek ve sorunsuz performansla ihtiyaç duyuluyordu. Akustik kayıt yöntemlerine göre daha steril bir imkan sağlayan manyetik bant kayıt cihazları, ses kalitesi dışında “Overdubbing” tekniğini de daha mümkün kıldıkları için, prodüksiyonlarda parça parça ve üst üste kayıt alma imkanları gelişmeye başlamıştır. Bu imkanlar günümüz şartlarında bize çok basit gelecek olsa da o dönem için devrim niteliğindedir. Keza 1980’lerde dijital kayıt programlarının devreye girmesine kadar, manyetik bant ile ilintili kayıt teknikleri ve alışkanlıkları -özellikle “multi-track recording” (çok kanallı kayıt) imkanlarının da devreye girmesiyle- müzik sektöründe başat bir alan kaplayacaktır.

2.6. Sinyal İşlemciler

Müzik prodüksiyonunda kayıt teknolojileri her ne kadar çok önemli bir belirleyen olsa da bununla beraber kayıt sonrası *mix* ve *mastering* süreçlerinde etkili olan araçlar da ortaya çıkacak müziğin

kalitesini ve yetkinliğini yüksek oranda belirlemektedir. Müzikte post-produksiyon aşamalarından bahsettiğimizde de sinyal işlemcilerine değinmemiz gerekmektedir. Ufuk Önen, Ses Kayıt ve Müzik Teknolojileri kitabında sinyal işlemcileri şöyle tanımlamıştır:

Sinyal işlemciler, İngilizcede kullanılan terimi ile signal processors, sinyali değiştiren, işleyen cihaz, devre ve bilgisayar yazılımlarıdır. Bilgisayar teknolojisinin gelişmesi ve yaygınlaşmasından önce bu işlemciler sadece dış ünite, diğer bir deyişle cihaz veya devre olarak vardı. Outboard processors veya outboard gear olarak adlandırılan bu cihazlar analog ve dijital (DSP – Digital Signal Processor) olmak üzere ikiye ayrılır (Önen, 2019, s. 185).

Teknolojik imkanlar ne kadar gelişkin veya ilkel olsa da icra edilen performanslar dijital veya analog bir materyale kaydedilmektedir. Bunu üç boyutlu bir nesnenin iki boyutlu bir düzleme aktarılması gibi düşünebiliriz. Bu yüzden kaydedilmiş ses sinyallerinin tekrardan canlılığını ve hacmini kazanması gerekmektedir. İşte bu yüzden sinyal işlemcilerinin kalitesi ile müzik prodüksiyonunun niteliği arasında göbekten bir bağ olduğu söylemek yanlış olmayacaktır. Katz'in de (2010) belirttiği gibi; sinyal işlemciler, manyetik bant kayıt cihazların sunduğu imkanları olumlu anlamda genişletmiş, müzisyenlere melodik ve ritmik olarak daha kusursuz prodüksiyonlar çıkartabilmeleri için verimli bir çalışma alanı sunmuştur.

2.7. Dijital Ses Çalışma Sistemleri (Digital Audio Workstations -DAW's-)

1977'de Soundstream adlı firmanın çıkardığı ilk DAW, günümüzde başat hale gelmiş bir ses kayıt geleneğinin başlangıcını oluşturmuştur. Manyetik bant kayıt cihazlarıyla yürüyen müzik sektöründe bilgisayarların işin içine dahil olması akıllarda soru işaretlerini de beraberinde getirmiştir. Fakat 1991'de Pro Tools'un piyasaya sürülmesi ve bir endüstri standardı haline gelmesiyle beraber müzik prodüksiyonunda köklü bir değişimin fitili ateşlenmiştir (Önen, 2019). Tabi ki koca bir sektörün aniden bilgisayarlara adapte olması ve eski alışkanlıkları bir kenara bırakması pek kolay olmamıştır. Bir yandan da dijital ortamda yapılan işlemlerin analog ortamda yapılanlara nazaran ne kadar kaliteli olduğu da çok tartışılmıştır ve hala günümüzde bile tartışılmaktadır. Ama DAW'ların müzik prodüksiyonunda yer alan insanlara sunduğu imkanlar da göz ardı edilecek kadar küçük değildir.

DAW'ların kullanıma girmesine kadar ses üzerinde yapılan işlemler geri döndürülemez nitelikte olmaktadır. Özellikle *edit* (düzenleme) işlemleri mekanik olarak bantlar üzerinde yapıldığı için ufak hatalar bile büyük maliyetlere sebebiyet vermektedir. Çünkü analog sistemlerde *nondestructive editing* imkânı bulunmamaktadır. DAW'ların oyunun kurallarını yeniden belirlediği noktada da tam olarak bu alanda vuku bulmuştur. Post-produksiyonda ses, *nondestructive editing* ile, yani ses dosyasının orijinali üzerinde bir tahribata ya da değişikliğe neden olmadan işlenebilmeye başlanmıştır. Bu da neredeyse sonsuz kere geri alma imkânı ve birden fazla opsiyonu deneyebilme şansını prodüktörlere ve ses mühendislerine tanımıştır. Keza *edit* dışında kayıt, sinyal işlemleri, miks-mastering aşamalarında da bu imkanların baki kaldığını düşündüğümüzde, DAW'ların müzik prodüksiyonunda önemli bir dönüm noktasını işaret ettiğini görmek pek de zor olmayacaktır.

DAW'ların zaman içerisinde bilgisayar işlemcilerinin de güçlenmesiyle yapabilirlikleri iyice artmıştır. Bu yapabilirlikler günümüzde öyle bir noktaya gelmiştir ki, artık bir bilgisayar herhangi bir harici ekipmana ihtiyaç duymadan başından sonuna kadar bir müzik prodüksiyonunu bitirmeye yetkin bir hale gelmiştir. Çünkü eskiden analog ekipmanlarla gerçekleştirilen tüm sinyal işlemlerinin dijital versiyonları, bu programların içine peyderpey adapte edilmiştir. Bundan otuz sene önce birisi dijital ses istasyonlarını kullanıyor olsaydı bile, harici analog ekipmanlar olmadan prodüksiyon sürecini bitirmesi imkânsız bir işti. Fakat günümüzde bir DAW içerisinde başından sonuna kadar tüm müzik prodüksiyonunun endüstriyel standartlarda gerçekleştirmek ve dinleyicilerle paylaşmak mümkün hale gelmiştir. Bu tarzda yapılan işler için de "in The Box" terimi kullanılmaktadır. Bu imkanlarla prodüktörlere ve müzisyenlere yaratıcılık için daha verimli ve geniş bir alanda üretim yapma imkânı doğmuştur. Maliyetlerin kısıtlayıcı olmaktan görece uzaklaşması, beraberinde niceliksel ve niteliksel olarak müzik üretimlerini olumlu etkilemiştir.

3. EKONOMİ POLİTİK BİR BAKIŞ

Ekonomi politik genellikle sosyolojik, ekonomik ve siyasi alanlarda karşımıza çıkacak bir kavramdır. Sadece müzik değil, diğer güzel sanat dalları da genellikle ekonomik ve siyasi merceler kullanılırken görece transparan kalabilmektedir. Bunun güçlü bir nedeninin, sanat eserinin mübadele değerinin ve artı değerinin tespit edilmesinin marketteki diğer metalara nazaran biraz daha zor olmasından ileri geldiği düşünülmektedir. Bu durum bir nebze de sanatçıların ve sanat eserlerinin tarih boyunca net bir sınıfsal

konumlanışa sahip olmakta güçlük çekmesinden de ileri gelmektedir. Müzik özelinde konuşulacak olunursa; Müzisyenleri işçi sınıfı, orta sınıf, burjuvazi ya da kapitalist olarak adlandırmak ve bu konseptler altında incelemeye çalışmak, her senaryoda karşımıza bazı uyuşmazlıkları çıkartacaktır.

Yaşam ve ekonomik pratikleri üzerinden müzik sektörü çalışanlarını düşündüğümüzde, sosyo-kültürel olarak melez bir karaktere sahip olduklarını iddia etmek çok absürt olmayacaktır. Bunun kuvvetli nedenlerinden biri, kapitalist ve neoliberal sosyo-kültürel yapıların marjinalleştirdiği toplulukları bile değişik bir biçimde bünyesine katmaya yönelik tavrı, bir diğeri de ekonomik ilişkiler açısından müzisyenlerin sermayesinin ve ürettiği ürünlerin ekonomik değerinin muğlaklığıdır. Marx'ın 1844'teki el yazmalarına (*Paris Manuscripts*) referansla düşünecek olursak, herhangi bir ekonomik değeri olan ürün –meta, işçinin emeğinin bu ürün içinde kristalleşmesi yoluyla markete kazandırılmaktadır. Ama bu tarzda bir düşünce beraberinde bir işveren–patron, üretim araçları, sermaye gibi diğer bilinmeyenlerin de doldurulması gerekliliğini getirir. Bu denklemi bir ayakkabı üretim zinciri için düşünmek ve kurgulamak gayet kolay olacaktır, fakat sanatsal üretimlerde bu denklemi her seferinde olgusal düzlemde tartışma yaratmayacak bir şekilde doldurmak pek mümkün olmayacaktır. Çünkü, yine müzik sektörü çalışanları özelinde düşünecek olursak, bu sektör içerisinde çalışan insanların bazen işçi bazen işveren bazen sermaye sahibi olabildiğini görebilmekteyiz ve bunlara ek olarak üretim araçları sadece fiziki olarak elde edilebilecek ürünlerden ibaret değildir.

Yukarıdaki fikirlere ek olarak, ekonomi politik bir eleştiri yapılacaksa, kapitalizmin de seneler içerisindeki dinamizmini göz ardı etmeden bir çalışma yapmakta fayda olacaktır. Yine yukarıda belirtildiği gibi daha çok ekonomik ve siyasi ilişkiler için kullanılan bu kavramların konumuzla daha ilintili olmaya başladığı zamanlar görece 1970'lerden sonrasına tekabül etmektedir. Çünkü kapitalizmin toplumsal yapıları daha da derinden işlemesi ve kemikleşmesi seneler içerisinde gerçekleşebilecektir. Ya da başka bir açıdan bakacak olursak, kapitalizmin ve kapitalizme bağlı sosyo-ekonomik kurumların, tarihsel olarak varlığını koruyabilmek için defalarca krizler atlması ve kabuk değiştirmesi gerekecektir. Bu kabuk değişimlerinden birini de neoliberalleşme süreci olarak görebiliriz. Taylor'ın (2015) *Music and Capitalism: A History of Present* adlı kitabında Foucault'ya referansla söylediği gibi, neoliberalizm zaman içerisinde sadece ekonomi politik bir tercih olmanın ötesinde, tamamıyla bir oluş ve düşünüş şekline dönüşmeye başlamıştır. Bu sosyolojik gelişmeler gündelik hayatı etkiledikleri gibi sanat üretim süreçlerini de doğal olarak etkilemiştir.

Neoliberalleşme ile beraber devletin görece regülatör bir pozisyona geçmesiyle, şirketler ve sivil toplum kuruluşlarına daha geniş ve rahat bir hareket alanının açıldığı iddia edilebilir. Bu aksiyon alanında sanatsal aktivitelere de yer bulmak zor olmayacaktır. Sanatsal aktiviteleri devletin tekelden organize etmesinden önce özel girişimlerin bu rolü üstlenmesinin, sanatsal faaliyetlerin niceliksel ve niteliksel mahiyetini olumlu yöne etkileyebileceği de söylenebilir. Çünkü neoliberal argümanların en temelinde, León'un (2014) Harvey'den (2007) alıntılı olduğu gibi, serbest piyasanın sadece ekonomik açılarından değil sosyo-kültürel açılarından da en iyi seçenek olduğu ön kabulü barınmaktadır. León'un makalesinde değindiği bir başka konu da yukarıda da bahsedildiği gibi, müziğin ve müzisyenlerin ekonomik üretim ve değişim süreçleri açısından her zaman özgün bir konuma sahip olmasıdır. Bunun bir sebebi, sanat eserlerinin kullanım değerini ölçmenin marketteki diğer ürünlerle karşılaştırıldığında görece zor veya bazen olanaksız olmasıdır. Bir gitar üretmek ekonomik olarak kafa karışıklığı yaratacak bir eylem olmasa da gitarla müzik yapmak, bu eylemin ekonomik süreçlerdeki kesin yerini belirleme noktasında kafa karışıklıklarına sebebiyet verebilmektedir.

Bu noktada son olarak plak şirketlerinin de sosyo-ekonomik gelişmeler doğrultusunda, ekonomi politik bir çerçeveden müzik prodüksiyon sektörünü nasıl etkilediği veya etkileyebileceğini konuşmak uygun olacaktır. Şirket yapıları ve genel ekonomik eğilimler, neoliberalleşme süreçlerinde küçük kapitalistleri ya da küçük işletmeleri cesaretlendirici bazı gelişmeleri görece mümkün kılmıştır. Tekelci ekonominin kötülendiği bir atmosferde, plak şirketleri arasında da *indie*, *alternative* olarak adlandırılan görece *underground* müzikleri destekleyen organizasyonların varlığını daha rahat sürdürebilmesi anlaşılabilir bir gelişme olacaktır. Çeşitliliğin ve “özgürlüğün” güzellendiği bir ekonomik atmosfer tabii ki sanatçıların da üretim alışkanlıklarını etkilemiştir. Eskiden *hit* çıkarma baskısıyla plak şirketleriyle anlaşma yapmak durumunda kalan sanatçılar, alternatif plak şirketlerinin varlığı ile görece niş prodüksiyonlarını markete sunabilir hale gelmişlerdir. Hatta zamanla, bir önceki cümlede niş olduğunu söylediğimiz işler ve türler, kümülatif etkinin de sayesinde *mainstream* üretimler haline bile gelmeye başlamışlardır. Hatta Burgess'in (2014) Nielson SoundScan'ın 2014 Ocak raporundan aktardığı üzere; bağımsız müzikler, müzik prodüksiyon sektörünün yüzde 34,6'sını oluşturarak ciddi bir hacme ulaşmışlardır.

Ekonomi politik bir bakış açısıyla baktığımızda, derin ve detaylı bir incelemeye girmeden bile, sosyo-ekonomik gelişmelerin müzik sektörünün değişiminde ve gelişiminde etkili olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Her ne kadar ekonomik olarak değişim değeri tespit edilmesi zor olsa da sanat eserleri ve icraları, öyle veya böyle kapitalist ya da güncel haliyle neoliberal ekonomik ilişkilere eklemlendiği sürece, bu sistemlerden azade değil, bilakis bu sistemlere bağlı bir şekilde gelişmeye ve evrilmeye mecbur kalmaktadır. Bu durum bakış açısına göre olumlu veya olumsuz addedilebilir, yoruma açıktır.

4. SONUÇ

1980'lerden itibaren müzik prodüksiyonunda dijitalleşme, CD'lerin piyasaya çıkışı ve senelerce birikmiş prodüksiyon bilgisinin meyvelerini vermesiyle beraber müzik sektörü ciddi bir genişlemeye doğru gitmiştir. Hatta bu genişleme zirve noktası 1999'da Amerika'da 14,6 milyar dolar hacme kadar genişlemiştir (Burgess, 2014). Fakat bu noktadan sonra internet ve korsan müziğin yaygınlaşması ile beraber müzik sektörünün enerjisi takip edilemeyen ya da takip etmesi güç alanlara doğru dağılmaya başlamıştır. 2000'lerin başında iTunes'un internetten şarkı satımı yapmaya başlaması, Napster'in bundan önceki zaman diliminde sunduğu *online* paylaşım olanaklarıyla korsan müziğin yaygınlaşması, bir de bunların üzerine Spotify gibi *stream* servislerinin kurulup müzik sektöründe neredeyse tekelleşmişçesine bir etki kuvvetine ulaşmaları sonrasında hiçbir şey eskisi gibi olmamak üzere değişmiştir.

Teknolojinin gelişmesinin hem müziği üretenler için hem de tüketenler için olumlu ve olumsuz etkilere sebebiyet verdiği söylenebilir. Müziğin daha kolay ve daha ucuz fiyatlara ulaşılabilir olması ya da müziği üretmek ve kaydetmek için gerekli ekipmanların-teknolojilerin ucuzlanmış olmasından ötürü görece ulaşılabilir olması pozitif addedebileceğimiz şeylerdir. Bu ulaşılabilirlikle beraber bağımsız müzisyenlerin kendilerini markette ifade edebilmeleri için daha fazla imkan olması, müzikte çeşitlilik adına da olumlu bir gelişme olarak gösterilebilir. Fakat her ne kadar görece eşitlikçi bir atmosfer varmış gibi gözükse de hala büyük plak şirketlerinin piyasa üzerinde hakimiyetinin ve etki alanının olduğunu da gözden kaçırmamak gerekir.

Müziğin bu kadar kolay ve ucuz bir şekilde ulaşılabilir olması beraberinde yüksek bir üretimi de getirmiştir. Bu üretim de müzisyenler için hem bir fırsat hem de görünür olmak için bir zorluk anlamına gelmektedir. Bir müzik eserini piyasaya çıkartmak ne kadar kolaysa, dinleyicilerin ilgisini ve odağını o parçada tutmak o kadar zor. Dinleyicilerin de üzerine yağmur gibi yağan parçalar arasında hangilerini dinleyecekleri ya da bu konu hakkında ne düşündükleri-hissettikleri tabi ki başka bir araştırmanın konusudur, fakat incelemeye değer olduğunu söylemeden de geçmemek gerekir.

Teknoloji ile müzik prodüksiyonunun ilişkisini düşünerek, müzik prodüksiyonu tarihinde olan gelişmelere baktığımızda en temel olarak görebileceğimiz şeyin karşılıklılık olduğunu söyleyebiliriz. Teknolojik imkanlar nasıl prodüksiyona dahil olan insanları yönlendiriyorsa, bu sektör içindeki insanların ihtiyaçlarının da teknolojiyi şekillendirdiğini görebiliriz. Çünkü günün sonunda hangi sektör ile ilgili olursa olsun, ekonomik sistemin üzerine kurulduğu arz talep dengesinin müzik sektörü içinde geçerli olduğunu söyleyebiliriz. Buna örnek olarak gramofondan müzik dinleyen insanların manyetik kasetlerin piyasaya sunulmasıyla beraber, daha iyi bir müzik kalitesi için ya da sırf moda uymak için evdeki müzik dinleme ekipmanlarını değiştirmesini gösterebiliriz. Bu dinamizm bireysel ve sektörel olsun her ölçekte gerçekleşmektedir. Berliner'in ilk *flat disc*'lerinden müzik dinleyen insanlar neredeyse yüz yıl içerisinde Spotify hesapları açıp ceplerinde taşıdıkları telefonlardan istedikleri müziğe diledikleri gibi ulaşılabilir hale gelmiştir.

Değinmemiz gereken bir başka konu da müzik sektörünün Covid-19 virüsü yüzünden yaşadığı zorluklar olmalıdır. Daha doğrusu teknolojik olanakların, müzik sektörünün pandemi kaynaklı sıkıntılarla baş etme noktasında bir faydasının olup olmadığı üzerine fikir yürütülmesi gerekliliği daha doğru bir ifade olacaktır. Pandemi öncesinde teknolojik gelişmelerin bazı noktalarda müzik sektörüne ve müzisyenlere zarar da verebildiği üzerine yukarıda konuşulmuştur. Fakat başka bir perspektiften bakıldığında, pandemi süresince müzik sektörünün dijital mecralar dışında bir hareket alanının kalmaması da bu noktada bize dijitalleşmesinin bazı noktalarda faydalı zeminler de yaratabildiğini göstermiştir. Tabi ki bu dijital alandaki faaliyetlerden doğan kapitalin ne kadar hakkaniyetle müzisyenlere dağıldığı araştırılmaya değerdir ve yine başka bir çalışmanın konusudur.

Sonuç olarak bu çalışma, müzik prodüksiyonu tarihindeki önemli dönüm noktalarına değinmek ve bunlarla ilgili birtakım yorumlar yapmak üzerine kurulmuştur. Yukarıda bahsi geçen süreçler daha ayrıntılı bir şekilde niceliksel verilerle güçlendirilip genişletilebilecek niteliktedirler. Türkçe literatürde

müzik prodüksiyonu tarihi ile ilgili pek kaynak olmadığı göz önünde bulundurulduğunda, bu ve bunun gibi çalışmaların müzik prodüksiyon süreçlerinde halihazırda aktivite gösteren ya da gelecekte gösterecek insanlar için değerli ve yararlı olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- BİR, G. (2019). *Ses teknolojilerinin reklam müziği prodüksiyonundaki kullanımları ve etkileri*. Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, İstanbul.
- BURGESS, R. J. (2014). *The history of music production*. Oxford University Press.
- EARGLE, J. (2012). *The Microphone Book: From mono to stereo to surround-a guide to microphone design and application*. CRC Press.
- KATZ, M. (2010). *Capturing sound: how technology has changed music*. University of California Press.
- LEÓN, J. F. (2014). Introduction: Music, music making and neoliberalism. *Culture, Theory and Critique*, 55(2), 129-137.
- MARX, K. (1844). *Economic and philosophical manuscripts*. Early writings, Progress Publishers, Moscow.
- NATIONAL MUSEUM of AMERICAN HISTORY (2018, October 17). *Meet Edison's Tinfoil Phonograph from 1877* [Video]. Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=KRnTFiXkNFw>
- NATURE PUBLISHING GROUP (1888). Edison's Perfected Phonograph. *Nature*, 39(996), 107-109.
- ÖNEN, U. (2019). *Ses kayıt ve müzik teknolojileri*. İstanbul: Çitlembik.
- TAYLOR, T. D. (2015). *Music and capitalism: A history of the present*. University of Chicago press.
- URL 1 <http://edison.rutgers.edu/tinfoilphono.htm> Erişim Tarihi: 04.04.2021
- URL 2 <http://www.loc.gov/pictures/item/brh2003000454/PP/> Erişim Tarihi: 04.04.2021
- URL 3 https://en.wikipedia.org/wiki/Phonograph_cylinder#/media/File:EdisonPhonograph.jpg Erişim Tarihi: 06.04.2021
- URL 4 <https://en.wikipedia.org/wiki/Graphophone#/media/File:Graphophone1901.jpg> Erişim Tarihi: 06.04.2021
- URL 5 <https://en.wikipedia.org/wiki/File:BerlinerDisc1897.jpg> Erişim Tarihi: 06.04.2021
- URL 6 <https://museumofmagneticsoundrecording.org/images/R2R/magnetophon.jpg> Erişim Tarihi: 07.04.2021